

Chokri Ben Chikha over de 'succesvolle' Vlaamse kunstensector: 'Het systeem sukt, want het speelt mensen tegen elkaar uit'

DM. demorgen.be/tv-cultuur/chokri-ben-chikha-over-de-succesvolle-vlaamse-kunstensector-het-systeem-sukt-want-het-speelt-mensen-tegen-elkaar-uit~b7f90fe9

Ewoud Ceulemans

March 8, 2022

Je hebt interviews, en je hebt interviews met Chokri Ben Chikha (52). Waar wij doorgaans de vragen stellen, in de hoop om van onze interviewee een helder antwoord te bekomen, loopt het anders wanneer we bij de theatermaker aanschuiven. Want de bezieler van Action Zoo Humain is iemand die zélf vragen stelt. Of beter gezegd: alles in vraag stelt. Zichzelf, zijn gezelschap, zijn werk, de kunstensector waarin hij opereert, de wereld waarin hij leeft. Aan het einde van ons gesprek drukt hij ons op het hart: "Wij komen in deze voorstelling niet af met oplossingen, laat dat duidelijk zijn. Het enige wat we kunnen hopen, is dat we de juiste vragen stellen."

Ben Chikha praat over *Flemish Primitives*, de nieuwe voorstelling van Action Zoo Humain, die hij bij NTGent presenteert. Het is een stuk waarvoor hij voortbouwt op *Flemish Xperience*, een stuk dat hij, onder de vlag van Flanders Investment & Trade (FIT), creëerde voor het Vlaamse paviljoen op de Wereldtentoonstelling van Dubai, afgelopen najaar. "Ik had bij FIT een voorstel geformuleerd, omdat het altijd mijn droom is geweest om op een wereldtentoonstelling te staan", legt Ben Chikha uit, die de naam van zijn gezelschap haalde bij de 'mensentuinen' waarmee koloniale landen als België op zulke wereldexpo's uitpakten. "Ik ben altijd al gefascineerd en geschokt geweest door wereldtentoonstellingen. Het is eigenlijk een creatie uit de 19de eeuw, waarbij men een soort panoptische blik op de hele wereld wilde krijgen. De machtsverhouding tussen de wereldmachten wordt aan de hand van stereotiepe beeldvorming ingezet."

En laat Chokri Ben Chikha nu iemand zijn die graag met stereotypen speelt. Uiteindelijk is dat ook wat hij doet in *Flemish Primitives*, waarin hij probeert om het succes van de Vlaamse kunsten, gaande van Jan Van Eyck tot Walter Van Beirendonck, in een simpele formule te gieten. Een combinatie van 'discipline', 'superioriteitsgevoel' en een 'minderwaardigheidscomplex'. "Mensen hebben mythes nodig, hebben formules nodig", weet Ben Chikha. "Er zijn hele bibliotheken te vullen met boeken over hoe je succesvol kunt zijn. En dat willen we allemaal. Jij wil, als journalist, toch ook *fucking* succesvol zijn?"

Ben Chikha: 'Er komt een subsidieronde aan, net wanneer ik de 'Vlaamse identiteit' ironiseer en bevraag. Dat is ook een test voor mezelf. Zal ik mezelf daarvoor censureren?' Bron *Wouter Maeckelberghe*

Als ultiem voorbeeld van het Vlaamse succes grijpt Ben Chikha, niet zonder ironie, naar de choreografen van de 'Vlaamse golf' uit de jaren 80: Anne Teresa De Keersmaeker, Jan Fabre, Wim Vandekeybus en Alain Platel. *Flemish Primitives* draait rond zes jonge dansers, die als enige winnaar uit een door Francesca Vanthielen gepresenteerde talentenwedstrijd hopen te komen, om zo een even succesvolle carrière als De Keersmaeker of Vandekeybus uit te bouwen. Om te tonen dat ze uit het juiste hout gesneden zijn, plagiëren ze die iconische choreografieën uit de jaren 80.

Ben Chikha benadrukt dat zijn voorstelling ook een "hommage" is aan die choreografen, want "we hebben zo veel van hen geleerd", maar tegelijk is de insteek natuurlijk ook ironisch: het succes van de Vlaamse golf ligt in hun originaliteit en drang naar vernieuwing, niet in een formule die te kopiëren valt. "Het is daarom dat ik nogal onrespectvol die Vlaamse meesters gebruik. Om te zeggen: doe niet je eigen ding, maar volg gewoon hun formule."

Excelleren

Na een doorloop van *Flemish Primitives* benadrukt Wim Vandekeybus tegenover Ben Chikha hoe verschillend hun aanpak wel niet is. "Je doet iets wat ik nooit doe. Je benoemt het dier zoals het is." Met andere woorden: waar Vandekeybus universele, abstracte voorstellingen maakt die wereldwijd succes hebben, kiest Ben Chikha steeds voor specifieke thema's die hij en zijn ploeg uit hun leefwereld plukken. In *De Leeuw van Vlaanderen* rekende hij af met zijn autoritaire vader, opvolger *Onze Lieve Vrouw van Vlaanderen* draaide rond zijn moeder. In *De waarheidscommissie* zoomde hij dan weer in op de koloniale exploten van België, terwijl hij in *Amnes(t)ie* de parallel trok tussen oostfronters en Syriëstrijders. "Je maakt

wat je kunt maken", zegt Ben Chikha. "En ik blijf dicht bij mezelf."

Maar afgewogen tegen de internationale renommee van de Vlaamse golf, die centraal staat in *Flemish Primitives*, leidt het wel tot de vraag of hij niet meer op een internationaal parcours had moeten inzetten. "Het is heel dubbel. Aan de ene kant vind ik het ook raar dat ik me nooit aangetrokken heb gevoeld door dat internationale, dat kosmopolitische circuit. Aan de andere kant ben ik daar ook wel jaloers op. Het had me misschien wel verder gebracht. Ik ben ongeveer samen met Sidi Larbi Cherkaoui begonnen. Als je ziet waar hij nu staat, denk je: ik ben ergens mislukt. Maar wat is 'gelukt zijn'? Je kunt zeggen: 'Chokri, je bent gefrustreerd over je eigen carrière', en misschien was ik wel graag Wim Vandekeybus geweest. Maar misschien ook niet. Want waarom zou ik dat per se willen zijn? Ik heb intussen ook aan zelfreflectie gedaan en mijn doctoraat behaald, ik heb samen met Action Zoo Humain goede dingen meegemaakt, gedaan en gemaakt."

Zo gaat *Flemish Primitives* niet alleen over het 'Vlaamse succes', maar is het ook een spiegel voor de maker zelf. "Ik dacht: oh, dit zal wel een leuk stuk worden, we gaan erg kunnen lachen. Maar het is zeer confronterend gebleken, voor mezelf, voor mijn collega-choreografe Laura Neyskens, en voor de mensen die hieraan meewerken." Temeer daar succes, zeker internationaal succes, zo belangrijk is geworden voor kunstenaars. "We zitten daarin gevangen", ziet Ben Chikha. "Als kunstenaars willen we dat internationale succes, koste wat het kost. Wij voelen ook druk bij deze voorstelling, ook hiermee moeten we 'excelleren'. We mogen niet falen. Maar waarom mag je niet falen?"

Hij zegt het niet met zoveel woorden, maar in wezen is het antwoord simpel: omdat het voortbestaan van zijn gezelschap afhangt van het succes dat hij behaalt. Net als de rest van de samenleving moeten kunstorganisaties groeien en excelleren, ziet Ben Chikha, vaak ten koste van andere. "Ik vind het heel heftig dat wij gewoon in een systeem meedraaien. In de kunstensector denken we dat we 'losstaan' van het systeem, maar dat is niet waar. We zitten er volop in. Meer dan ooit. Onze social media moeten op punt zijn. De zaal moet vol zitten. We moeten in de krant en op tv komen. Ons dossier moet helemaal in orde zijn. De vraag is dan: in welke mate verschillen wij als kunstenaar vandaag nog van de rest van het neoliberale systeem? En moeten we meedoen met een systeem dat eigenlijk niet zo veel verschilt van de vrije markt? Iedereen schrijft zich blauw aan zijn dossiers, iedereen *prakt* keihard, met hart en ziel, en tegelijk is iedereen ongelooflijk bang om subsidies te verliezen."

Zie mij graag

Er komt een nieuwe subsidieronde aan, in juni. De dossiers moesten in december worden ingediend. Net nu maakt Chokri Ben Chikha in *Flemish Primitives* ironische statements over het succes van Vlaanderen als *state of the art*. En dat terwijl Vlaams minister-president slash cultuurminister Jan Jambon (N-VA) aanwezig was in Dubai, toen Ben Chikha er *Flemish Xperience* opvoerde.

"Dat was heel vreemd voor mij. Er komt een subsidieronde aan, en uiteindelijk is hij degene die daarover beslist. Net wanneer ik dát onderwerp, de 'Vlaamse identiteit', ironiseer en bevraag. Dat is ook een test voor mezelf. Want ik wil die subsidies wel binnenhalen, natuurlijk. Zal ik mezelf daarvoor censureren? We hebben de grens opgezocht, maar we hebben op de een of andere manier ook aan de verwachtingen voldaan. Want we hebben promotie gemaakt voor Vlaanderen. Ik had tegen FIT gezegd: 'Oké, ik wil iets doen rond Vlaanderen en de Vlaamse identiteit.' Ik wilde daar echt in meegaan, in die ideeën rond 'identiteit' en 'excelleren'. En tegelijk kon ik het niet laten om in Dubai ook een aantal statements te maken over migratie of over het Joods-Palestijnse conflict. Achteraf dacht ik meteen: waarom heb ik dat nu gedaan?"

In de hele sector heerst nervositeit over de nakende subsidieronde, en dat is bij Action Zoo Humain niet anders. "Als relatief klein gezelschap kunnen we er zomaar uit vliegen", beseft Ben Chikha. "Dat is voor ons keistresserend. Het water staat ons nu aan de lippen, zullen we kopje-onder worden geduwd? Moeten we dan opnieuw voorstellingen gaan maken met een paar kartonnen dozen? En ik heb dan nog niet te klagen, want ik heb héél lang de dingen kunnen doen die ik wilde doen. Maar elke keer moet je gaan smeken: *zíé* mij graag! Het systeem *suckt*, want het speelt mensen tegen elkaar uit."

Ter illustratie: voor deze subsidieronde deden 293 organisaties een aanvraag, voor alles tezamen 226

miljoen euro. En dat terwijl er maar een kleine 90 miljoen te verdelen valt. "Waarom kan onze sector niet groeien?", vraagt Ben Chikha zich af. "Waarom mag dat niet? Het gaat nu over 0,28 procent van de Vlaamse begroting! Als dat 0,35 procent wordt, weet je wat dat al zou betekenen voor de sector?"

Tot in juni duidelijk wordt hoe de subsidies precies vallen, blijft de nervositeit in de kunstensector, blijft de angst. "Terwijl ik voor de kunsten heb gekozen om niet bang te hoeven zijn", vertelt Ben Chikha. "Ik heb voor kunst gekozen omwille van mijn vrijheid. Dankzij kunst kon ik worden verlost van mijn achtergrond, van de taboes en de tradities die er waren. Dankzij kunst kon ik de gekste statements en bedenkingen maken."

Zoals in *Flemish Primitives*, een stuk waarmee Ben Chikha het succes van de Vlaamse kunstensector niet alleen doorprijkt, maar ook omarmt. "Het is ook zo verschrikkelijk mooi, krachtig en genereus om in de kunsten te werken. Daarom stop ik er niet mee."

***Flemish Primitives*, tot 11 maart in NTGent. Daarna op tournee.**